

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
[www.philosophical-research.org]

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΚΥΚΛΟΣ ΚΣΤ'
ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2012 - 2013

*Το Ελληνικό Κάλλος και η Ευρωπαϊκή Αθλιότητα
της Ύπαρξης*

Έρευνες στη Φιλοσοφική Θεμελίωση των Πολιτισμών

20° Σεμινάριο

I

L' atrocità delle battaglie omeriche e delle morti ... fanno all' Iliade tutta la meraviglia.

Gianbattista Vico, *Scienza Nuova*, 827

Es ist eigentlich kaum zu umgehen, Homer religiös ernst zu nehmen.

W. Marg, *Gnomon*, 28 (1956), 2

*O Attic shape! Fair attitude! With brede
 Of marble men and maidens overwrought,
 With forest branches and the trodden weed;
 Thou, silent form, dost tease us out of thought
 As doth eternity: Cold Pastoral!
 When old age shall this generation waste,
 Thou shalt remain, in midst of other woe
 Than ours, a friend to man to whom thou say'st,
 "Beauty is truth, truth beauty," – that is all
 Ye know on earth, and all ye need to know.*

John Keats, *Ode on a Grecian Urn*, V

*A THING of beauty is a joy for ever:
 Its loveliness increases; it will never
 Pass into nothingness; but still will keep
 A bower quiet for us, and a sleep
 Full of sweet dreams, and health, and quite breathing.*

John Keats, *Endymion*, I, 1 - 5

***

Εν αντιστίξει προς τον Λογόμυθο του προηγούμενου Κειμένου Σκέψης, συνεχίζω σήμερα τον ιστορικό λόγο του Χρυσού Αιώνα. Μετά το Πάσχα στα Σεμινάρια θα εμφιλοχωρήσουμε στον φιλοσοφικό λόγο του 5^{ου} Αιώνα. Παντού και πάντα προϋποτίθεται ο Λογόμυθος στο βαθύτατο επίπεδο, αμέσως δε μετά ο μεταφυσικός λόγος του Όντος. Την Πέμπτη αυτή, τελευταία συνάντησή μας πριν τον Σταυρό του Έτους, θα σφραγίσω τον Λογόμυθο με τα Άγραφα Δόγματα του Έρωτα.

Αλλά πρώτα, η τελευταία φωνή στη Fuga της Κοσμικής Αρμονίας.

II

**ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ, ΠΟΛΥΒΙΟΣ
ΚΑΙ Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ**

Μέρος Α΄

ΗΓΕΜΟΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ: ΑΘΗΝΑΙΚΗ «ΑΡΧΗ»

Γιατί Έγινε ο Πελοποννησιακός Πόλεμος

και

Γιατί Ηττήθηκε η Αθήνα

(Συνέχεια 9^η)

Το 428/7 π.Χ. πραγματοποιήθηκε από τον Κλέωνα, για πρώτη φορά, η έκτακτη εισφορά των 200 ταλάντων που μνημονεύει ο Θουκυδίδης, όπως ιστόρησα στα προηγούμενα. Στο πλαίσιο της ίδιας οικονομικής ανάγκης για τις στρατιωτικές δαπάνες του Πολέμου, επιβλήθηκε περιορισμός στις χορηγίες για τις δραματικές παραστάσεις. Το 425/4 π.Χ. υπό την πολιτική παντοδυναμία του Κλέωνα συνεπεία ιδίως της μεγάλης επιτυχίας του στην υπόθεση της Πύλου – νίκη επί των Λακεδαιμονίων και αιχμαλωσία Σπαρτιατών οπλιτών – (επιτυχίας της οποίας η σημασία επιτεινόταν από την προηγηθείσα αποτυχία του Νικία στο ίδιο θέμα), η Αθήνα προβαίνει σε αναθεώρηση του ύψους του Συμμαχικού Φόρου κατά πόλεις, τριπλασιάζοντας σχεδόν το ποσό σε 1.460 τάλαντα ετησίως (cf. Merritt and West, *The Athenian Assessment of 425 B.C.*, University of Michigan Studies, Humanistic Series XXXIII, 1934, pp. 3 sqq.). Μετά από αυτό, δεν χρειάστηκε η πολιτεία να προσφύγει στο μέτρο της έκτακτης εισφοράς. Ο περιορισμός των καλλιτεχνικών χορηγιών ίσχυσε μόνο για ένα χρόνο, όπως είναι προφανές και από τα σχετικά χωρία του Αριστοφάνη (ίδετε στα προηγούμενα κείμενά μου).

Δεν ξανακούμε για Εισφορά πριν την τελευταία Δεκελεική φάση του Πελοποννησιακού Πολέμου, όταν πια η Αθήνα έχει εισέλθει στον υπέρ όλων αγώνα. Καταγράφονται τότε δυο εισφορές μνημονευόμενες από λόγο του Λυσία (v. *supra*).

Η απέχθεια για Εισφορά ήταν δεδομένη και μεγάλη, τόση όσο και η συνολική αντιπαραγωγικότητά της. (Ο κίνδυνος κάθε φόρου, ακόμη και του ορθά ζυγισμένου και λελογισμένου, είναι να αφαιρεί περισσότερα από το εισοδηματικό και χρονικό όλο του κράτους, από όσα προσθέτει). Και έτσι, παρόλο που η Εισφορά βάραινε τις ανώτερες τάξεις και δεν έθιγε καθόλου τους Θήτες, η Αθήνα, και με ακραίες ακόμη ηγεσίες της Δημοκρατικής Παράταξης, δεν κατέφευγε στο μέτρο παρά υπό συνθήκες

έσχατης ανάγκης. Τρεις φορές για όλον τον 27ετή Πελοποννησιακό Πόλεμο.

Το αναγκαίο ή ευπρόσδεκτο έκτακτων χρηματικών εισφορών ή κρατικών δαπανών πέρα από τα διατιθέμενα από τα Ταμεία της πόλεως, αντιμετωπιζόταν με το σύστημα των λειτουργιών (χορηγιών), το οποίο, βασιζόμενο στην αρχή της αξίας και της τιμητικής αναγνώρισής της ως φυσικής ανταμοιβής της, δημιουργούσε ανταγωνισμό προσφοράς μεταξύ των δυνατοτέρων και πλουσιότερων μελών της πολιτείας, ώστε το συντελούμενο δημόσιο έργο εξ αυτών να υπερβαίνει το ποσό των εκ του νόμου υποχρεωτικών χορηγιών. Ακριβώς αυτό διδάσκει με ωρισμένη αναφορά στον συγκεκριμένο νεαρό πλούσιο Αθηναίο ο προαναφερθείς και αναλυθείς λόγος του Λυσία.

Μια σαφή εικόνα του τρόπου αυτού κάλυψης αναγκαίων κρατικών δαπανών υπέρ τα διατειθέμενα από τα δημόσια ταμεία ποσών, παρέχει η διήγηση του Θουκυδίδη για τον έκπλου της Μεγάλης Αρμάδας στη Σικελική Εκστρατεία.

«οὗτος δὲ ὁ στόλος ὡς χρόνιός τε ἐσόμενος καὶ κατ' ἀμφότερα, οὗ ἂν δέη, καὶ ναυσὶ καὶ πεζῶ ἅμα ἐξαρτυθείς, τὸ μὲν ναυτικὸν μεγάλας δαπάναις τῶν τε τριηράρχων καὶ τῆς πόλεως ἐκπονηθέν, τοῦ μὲν δημοσίου δραχμὴν τῆς ἡμέρας τῷ ναύτῃ ἐκάστῳ διδόντος καὶ ναῦς παρασχόντος κενὰς ἐξήκοντα μὲν ταχείας, τεσσαράκοντα δὲ ὀπλιταγωγούς καὶ ὑπηρεσίας ταύταις τὰς κρατίστας, τῶν δὲ τριηράρχων ἐπιφοράς τε πρὸς τῷ ἐκ δημοσίου μισθῷ διδόντων τοῖς θρανίταις τῶν ναυτῶν [καὶ ταῖς ὑπηρεσίαις] καὶ τᾶλλα σημείοις καὶ κατασκευαῖς πολυτελέσι χρησαμένων, καὶ ἐς τὰ μακρότατα προθυμηθέντος ἑνὸς ἐκάστου ὅπως αὐτῷ τινὶ εὐπρεπείᾳ τε ἢ ναῦς μάλιστα προέξει καὶ τῷ ταχυναυτεῖν, τὸ δὲ πεζὸν καταλόγοις τε χρηστοῖς ἐκκριθὲν καὶ ὄπλων καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα σκευῶν μεγάλη σπουδῇ πρὸς ἀλλήλους ἀμιλληθέν. Ξυνέβη δὲ πρὸς τε σφᾶς αὐτοὺς ἅμα ἔριν γενέσθαι, ᾧ τις ἕκαστος προσετάχθη, καὶ ἐς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας

ἐπίδειξιν μᾶλλον εἰκασθῆναι τῆς δυνάμεως καὶ ἐξουσίας ἢ ἐπὶ πολεμίους παρασκευῆν. εἰ γάρ τις ἐλογίσατο τὴν τε τῆς πόλεως ἀνάλωσιν δημοσίαν καὶ τῶν στρατευομένων τὴν ἰδίαν, τῆς μὲν πόλεως ὅσα τε ἤδη προυτετελέκει καὶ ἂ ἔχοντας τοὺς στρατηγούς ἀπέστειλε, τῶν δὲ ἰδιωτῶν ἅ τε περὶ τὸ σῶμά τις καὶ τριήραρχος ἐς τὴν ναῦ ἀνηλώκει καὶ ὅσα ἔτι ἔμελλεν ἀναλώσειν, χωρὶς δ' ἂ εἰκὸς ἦν καὶ ἄνευ τοῦ ἐκ δημοσίου μισθοῦ πάντα τινὰ παρασκευάσασθαι ἐφόδιον ὡς ἐπὶ χρόνιον στρατείαν, καὶ ὅσα ἐπὶ μεταβολῇ τις ἢ στρατιώτης ἢ ἔμπορος ἔχων ἔκπλει, πολλὰ ἂν τάλαντα ἠύρέθη ἐκ τῆς πόλεως τὰ πάντα ἐξαγόμενα».

VI, 31, 3 - 5

Στην πολεμική ετοιμότητα και πλήρη εξάρτυση των τριήρων και στον αριότερο εξοπλισμό του πεζικού και ιππικού, μεγάλη συνέφερε η ιδιωτική πρωτοβουλία εκ φιλο-τιμίας ορμώμενη και αποτελεσματικότερη πάσης φορολογίας αναδεικνυόμενη εν θρίθοντι Ελληνικώ βιώματι.

Σώζεται μερικώς και αποσπασματικώς επιγραφή από τους χρόνους της Σικελικής Εκστρατείας, αναγράφουσα αποφάσεις της Εκκλησίας του Δήμου περί των στρατιωτικών και οικονομικών θεμάτων που αφορούσαν στην προετοιμασία και τον απόπλου του Στόλου (IG i², 98-99 = No 78 Meiggs-Lewis. Το κείμενο των Meiggs-Lewis είναι συντηρητικότερο, του Kirchoff πληρέστερο με αβέβαιες όμως συμπληρώσεις).

Το πρώτο κομμάτι (Fr. b) αναφέρεται στην Εκκλησία του Δήμου όπου μετά την ακρόαση των πρέσβων από την Έγεστα της Σικελίας ψηφίστηκε η αποστολή στόλου 60 τριήρων υπό τη διοίκηση των τριών Στρατηγών Αυτοκρατόρων (Αλκιβιάδη, Νικία, Λαμάχου), Θουκυδίδης, vi, 8, 2. Πληροφορούμαστε επιπλέον από την επιγραφή ότι τέθηκε σε ψηφοφορία αν η Αρμάδα και η Εκστρατεία θα ανατεθεί στην αποκλειστική διοίκηση ενός ή τριών Στρατηγών.

Στο δεύτερο σωζόμενο κομμάτι (Fr. c) αντιμετωπίζονται προκαταρκτικά, θέματα χρηματοδότησης της Εκστρατείας,

προσδιορίζεται νέα Εκκλησία του Δήμου εντός 10 ημερών, και τρίτη προ του έκπλου του Στόλου, όπου θα ληφθεί μέριμνα και για τις θυσίες «καλλιέρευσης», θυσίες διαπίστωσης της θείας εύνοιας για τον απόπλου. Οι δαπάνες καλύπτονται με δυο τρόπους, από το Ταμείο της Πόλης (v. 3: ...τὲμ πόλιν ἀναλῶν ἡσόν...) και «από του τιμήματος» (v. 2: ...ἀπὸ τῷ τιμήματος...). Το δεύτερο αναφέρεται στις σχετικές λειτουργίες, δαπάνες των πλουσιότερων τάξεων για συγκεκριμένους σκοπούς (εδῶ στρατιωτικούς, περί των πολεμικών πλοίων κυρίως). Η ίδια δηλαδή η εικόνα που παρέχεται από τον Θουκυδίδη στο προμνημονευθέν χωρίο, όπου ο λόγος είναι ακριβώς για τον εξοπλισμό και απόπλου του Στόλου. Αυτήν την έννοια των από τους τριηράρχους κατανεμόμενων και εισπραττόμενων χορηγιών υπέρ της ετοιμότητας των πλοίων τους (όπως τα παλαιότερα *Ναυκραρικά*) φέρει και το «εἰσφέρειν» (v.5.: ...ἔσφῆρεν...) του κειμένου. Δεν πρόκειται για την ειδική έκτακτη Εισφορά.

Η επιγραφή IG i², 302 = 77 Meiggs-Lewis καταχωρεί τις δαπάνες από το Ταμείο της Αθηνάς για δημόσιους σκοπούς την τετραετία 418-414 π.Χ. (από Μεγάλα Παναθήναια σε Μεγάλα Παναθήναια). Βλέπουμε εδώ μια άλλη και σημαντική γραμμή χρηματοδότησης των κρατικών αναγκών. Για το 415/4 π.Χ. το συνολικό ετήσιο ποσό του δανεισμού (γιατί πιθανότατα περί αυτού τεχνικά τουλάχιστον επρόκειτο) από αυτήν την πηγή φθάνει μεταξύ 353 και 355 ταλάντου.

* * *

Επανέρχομαι στα των κωμικών ποιητών και του περιορισμού ή μη της διακωμώδησης πολιτικών ιδίως προσώπων και συνεπακόλουθα πολιτικών γραμμών. Είδαμε ότι όντως υπήρξε μια βραχύβια (προφανώς

αντιδημοτική και επίσης αντιπαραγωγική) απαγόρευση πριν την έκρηξη του Πελοποννησιακού Πολέμου και ότι, αντιθέτως, το όλο θέμα που εγείρει ο Αριστοφάνης τα πρώτα χρόνια μετά την έναρξή του δεν είναι άλλο παρά ένα «ψαλίδισμα» (όπως το περιγράφει γλαφυρά ο ίδιος) των χορηγιών για τις Διονυσιακές και άλλες εορτές υπό το κράτος της έκτακτης Εισφοράς του 428 π.Χ.

Το ζήτημα επανέρχεται στην αρχή της Σικελικής Εκστρατείας και στα πλαίσια του θρησκευτικού πανικού και πολιτικής αναταραχής που προκάλεσε η περικοπή των Ερμών, η υπόθεση της βεβήλωσης των Μυστηρίων και η πολιτική πιθανότατα υποκίνηση και πάντως χυδαία εκμετάλλευση των γεγονότων και διαβολών αυτών από την Ολιγαρχική Παράταξη.

Το 415 π.Χ. (Meineke, *Fragmenta Comicoorum Graecorum*, I, p. 125· λιγότερο πιθανόν το 416, G. Gilbert, *Beiträge zur inneren Geschichte Athens im Zeitalter des Peloponnesischen Krieges*, p. 242· cf. P. Geissler, *Chronologie der altattischen Komödie*, p. 52) ο Εύπολις, στα Μεγάλα μάλλον Διονύσια την άνοιξη, δίδαξε τους Βάπτες, μια δριμύτατη διακωμώδηση του Αλκιβιάδη. Κατ' αναλογία προς τη φημιζόμενη βεβήλωση των Μυστηρίων της Ελευσίνας από τον Αλκιβιάδη και τους φίλους του στο σπίτι του Πολυτίωνα, στο δράμα Βάπτει ο Εύπολις εισήγε τον Αλκιβιάδη και την παρέα του να ιερουργεί τα άσεμνα νυχτέλια δρώμενα της Κοτυττούς.

Ο Juvenalis (II, 36) δίνει το έναυσμα να καταλάβουμε την υπόθεση:

*“atque Bonam tenerae placant abdomine porcae
et magno cratere deam. sed more sinistro
exagitata procul non intrat femina limen:
solis ara deae maribus patet. ‘ite profanae’
clamatur ‘nullo gemit hic tibicina cornu’.
taliam secreta coluerunt orgia taeda
Cecropiam soliti Baptae lassare Cotyton”.*

Τα όργια της Λατινικής *Bona Dea* ή της Θρακικής Κοτυπούς (εισηγμένης στην Αττική) που τελούνται από γυναίκες, αντιστρέφονται διακωμωδούμενα εδώ από την αρσενική ασέλγεια αποκλειστικά ανδρών μυστών. Αυτά τα μυστικά όργια που περιγράφει εν λεπτομερεία τινι ο *Juvenalis* εν συνεχεία τα συνδέει με τους Αττικούς *Βάπταις*, μια ευθεία αναφορά στο έργο του Εύπολι, από το οποίο μπορεί να έχει αρυσθεί και στοιχεία, αφού το πρώτο χαρακτηριστικό των μυστών που αναφέρει εν συνεχεία είναι ότι μερικοί βάφουν τα μάτια τους επεκτείνοντας τα φρύδια τους:

*Ille supercilium madida fuligine tactum
oblique producit acu pingitque trementes
adtollens oculos. -*

(vv. 93-5)

Το “*pingit*” πιθανώς δίνει την εξήγηση του «Βάπται», αυτοί που βάφονται όπως οι γυναίκες. Και οι τρεμάμενες ανωφερείς ματιές (*trementes adtollens oculos*) εναρμονίζονται επιχαρίτως. Είναι η ερμηνεία του *Meineke* (*op.cit.* p. 123). [Αντίθετα προς την τετριμμένη εκδοχή του μυστηριακού βαπτίσματος, από την άλλη έννοια του βάπτω, βαπτίζω, βυθίζω σε νερό. Από τον νερουλό και μαλακό *Lobeck* (*Aglaophamus*, p. 1011) – ό,τι και να λέει επ’ αυτού ο *Nietzsche* έχει δικαιο – μέχρι, αρμοζόντως, τον *Nilsson* (*Griechische Feste*, p. 433), τον *Shwenn* (*RE XI 2*, p. 1550.62 sqq.) και δυστυχώς τον *Deubner* (*Attische Feste*, p.223)].

Έτσι και ο ομιλών στο ακόλουθο απόσπασμα από την *Οργή* του *Μενάνδρου* (fr. 303 *Sandbach*) , φοράει αρώματα, βάφεται και ξυρίζεται στα αιδoία, συμφύρων αυτοκοροϊδευτικά ετερογενή και αλλοσήμαντα χαρακτηριστικά:

*ἀλλ’ οὐκ ἐλούμην πεντάκις τῆς ἡμέρας
τότ’, ἀλλὰ νῦν. οὐδὲ χλανίδ’ εἶχον, ἀλλὰ νῦν.
οὐδὲ μύρον εἶχον, ἀλλὰ νῦν. καὶ βάψομαι*

καὶ παρατιλοῦμαι νῆ Δία καὶ γενήσομαι

Κτήσιππος οὐκ ἄνθρωπος ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ.

[Για τον παρατιλμό, την κόμμωση ή ξύρισμα του ηβαίου, δείτε την εξαντλητική (!) μελέτη μου, Apostolos Pierris, *The Emergence of Reason from the Spirit of Mystery*, vol. I, Religion and Mystery, Appendix C, *On Depilation: Body Cosmetics in Classical Antiquity*, pp. 543 – 600].

Και ειδικότερα για το «Βάπτται», cf.:

τοὺς ἄνδρας ἀποσκώπτειν, τοὺς **ἐταιρικῶς** τὰς ὄψεις ὑπογράφοντας καὶ **βάπτοντας** τὰς τρίχας (Σούδα, Π p. 426). Βάψιμο ματιῶν, φρυδιῶν και μαλλιών.

Η διακωμώδηση είναι βεβαίως η άλλη όψη βαρυνοήματος ιερουργίας. Για την Κότυ, ή Κοτυττώ, v. Στράβων Χ, 470 (κατά τον οποίο τα Ορφικά είχαν την αρχή τους ακριβώς σε αυτά τα Θρακικά όργια) και του περίσημου Αισχύλου το μεγαλόφρον απόσπασμα από τους *Ηδωνούς*, πρώτη τραγωδία της τριλογίας «Λυκούργεια», Fr. 57 και 59 Radt:

σεμνᾶς Κοττυτοῦς ὄργι' ἔχοντες

*

ὁ μὲν ἐν χερσίν

βόμβυκας ἔχων, τόνου κάματον,

δακτυλόδικτον πίμπλησι μέλος,

μανίας ἐπαγωγὸν ὀμοκλάν,

ὁ δὲ χαλκοδέτοις κοτύλαις ὀτοβεῖ

*

ψαλμὸς δ' ἀλαλάζει·

ταυρόφθογγοι δ' ὑπομυκῶνταιί

ποθεν ἐξ ἀφανοῦς φοβεροὶ μῆμοι,

τυπάνου δ' εἰκῶν, ὥσθ' ὑπογαίου

βροντῆς, φέρεται βαρυνταρβῆς.

***

ὅστις χιτῶνας βασσάρας τε Λυδίας

ἔχει ποδήρεις.

Ἡ των ιερῶν οργίων Κότυς ἐγίνε στον Εὐπολι ἡ «φορτικὴ» δαίμων Κοτυτῶ, Ησύχιος s.v. Κοτυτῶ· ὁ μὲν Εὐπολις κατ' ἔχθος τὸ πρὸς τοὺς Κορινθίους φορτικὸν τινα δαίμονα διατίθεται (ακριβῶς στην κωμωδία του Βάπται). Καὶ στὴν Κόρινθο καὶ στὴν «Κεκροπία», τὴν Ἀθήνα καὶ Ἀττικὴ, ἐπιχωρίαζαν.

“Lassare Cotyto” λέει ο Juvenalis: τα ὄργια των Βαπτῶν εἶναι τέτοιας υπέρτατης διέγερσης που κουράζουν, εξαντλοῦν ἀκόμη και τὴν Κοτυτῶ. Τα αρχαία Σχόλια στο χωρίο ἐξηγοῦν γιὰ το δράμα του Εὐπολι: *Baptae titulus libri, quo impudici describuntur ab Eupolide, qui inducit viros ad imitationem feminarum saltantes – Baptae autem molles – Baptae dicuntur molles et effeminati* (V. Eupolis test. ii PCGr vol. V pp. 331-2 καὶ P. Wessner (ed.), *Scholia in Juvenalem Vetustiora, ad.loc.* p. 24). Ὅλη ἡ γκάμα ἀπὸ τὴ μιμητικὴ διακωμώδηση γυναικῶν καὶ γυναικειῶν ιερῶν, γυναικεία χοροπηδητά, σε θηλυπρέπεια.

Ἐχομε ὁμῶς ἔτσι τὴν ιδέα του τι ἔκανε ο Εὐπολις στὴν κωμωδία του με στόχο τὸν Ἀλκιβιάδη. Το δράμα ἦταν ἐξόχως ἀσεμνο. Γράφει ο Λουκιανός, ὄχι κανεῖς ἰδιαίτερα πουριτανός:

ἀνέγνωσ καὶ τοὺς Βάπτας, τὸ δράμα ὅλον; εἴτ' οὐδέν σου τὰ κεῖ καθίκετο, οὐδ' ἠρυθρίασας γνωρίσας αὐτά; (!) Διαβάζοντάς τα ἐρεθίζεσαι καὶ κοκκινίζεις.

(Πρὸς τὸν ἀπαίδευτον καὶ πολλὰ βιβλία ἀνούμενον, 28 = Eupolis test. i PCGr V p. 331)

Ἐνα σωζόμενο δείγμα γραφῆς παρέχει το Fr. 88 PCGr V p. 338:

ὅς καλῶς μὲν τυμπανίζεις
καὶ διαψάλλεις τριγῶνοις
κάπικινεῖ ταῖς κοχῶναις
καὶ † πείθεις † ἄνω σκέλη.

Πρόκειται για έναν Βάπτη. Τυμπανίζει ο φαλλός. Διαδακτυλίζεται το τρίγωνο, όργανο και όργανο, ήγουν και το γυναικείο αιδού. «Κοχώναι» ή «τα κοχώνια», οι γλουτοί, Πολυδεύκης II, 183, σείει και λικνίζει τους γλουτούς. Τα αιδούια ίσως επίσης (perineum στον Ιπποκράτη). Cf. Αριστοφάνης Fr. 482. Ο τελευταίος στίχος είναι διεφθαρμένος γλωσσικά (!). Ίσως η καλύτερη γιατρεία είναι να διορθωθεί: *κἀνατείνεις τῶ σκέλη*, Fritzsche, σηκώνεις ψηλά τα δύο σου πόδια. Πλήρης και ολοσχερής η εικόνα!

Τον Αλκιβιάδη στοχεύει ένας σωζώμενος στίχος (Fr. 78, PCGr V, p. 335):

ὄτι οὐκ ἀτρυφερός οὐδ' ἄωρος ἐστ' ἀνήρ

(ο άνδρας είναι τρυφερός και ώριμος, επί της ώρας του αλλά και με λαμπρή ώρα, στο άνθος της νεότητας, για φάγωμα. Για τον Αλκιβιάδη όντως μαθαίνουμε με θαυμασμό ότι οι πάντες «καταφανείς ἦσαν αὐτοῦ τὴν λαμπρότητα τῆς ώρας ἐκπεπληγμένοι καὶ θεραπεύοντες», λέει ο Πλούταρχος, *Αλκιβιάδης*, 4).

Στο Fr. 83

ὦ ρόμβε μαστίξας ἐμέ

όπου αντί να μαστιγώνει ο παις τον ρόμβο για να περιστρέφεται, ένα κύκλιο παιχνίδι και επίσης μαγικό όργανο περιομβούμενο, ένας ουτιδανός («ρόμβος») μαστιγώνει τον καλόν παίδα – πάλι τον Αλκιβιάδη ίσως; (Cf. Fr. 84). Για την αυτοπροσφορά του νεαρού Αλκιβιάδη να μαστιγωθεί, v. Πλούταρχος, *Αλκιβιάδης*, 8.

Πολλαπλές νοήσεις φαίνεται να έχει και το Fr. 87:

σὺ δ' ὕπαγ' εἰς τοῦμπροσθεν

(ὕπαγειν = προάγειν, πήγαινε μπροστά, αλλά και, ετυμολογικώτερα, πήγαινε από κάτω μπροστά μου, στήσου).

Ασελγές υπονοούμενο μάλλον φέρει και το Fr. 86:

Ἄλλὰ τὰς κοίτας γ' ἔχουσι πλουσίως σεσαγμένας

Για τον Πολυδεύκη (Χ, 91) πρόκειται για πανέρια γεμάτα ποικίλα φαγητά, σάπτω, παραγεμίζω, Ησύχιος s.v. *κοίτη*: *κίστη, ἐν ἣ τὰ βρώματα ἔφερον* (cf. Φώτιος p. 167.16). Αλλά και κυριολεκτικά έχουμε κρεββάτια καλοστρωμένα πλουσιοπάροχα με άλλου είδους εδέσματα!

Υποκοριστικά και χαϊδευτικά ο πρωκτός, *sensu obsceno*, εκκαλείτο από τους Βάπτες «βάταλος» (Fr. 92 – αν και είναι παρεφθαρμένο το σχετικό χωρίο).

Τοιαύτη η παρακωμώδηση του Αλκιβιάδη. Ο Εύπολις επένδυσε τη δριμύτατη σάτυρα με τα μυστήρια της Κοτυτούς – για να μην πει την περιφερόμενη φήμη για την Αλκιβιάδεια ιεροσυλία των Ελευσινίων Μυστηρίων. Και πέτυχε *διάνα, Κότυς, δαίμων, παρὰ Κορινθίους τιμώμενος, ἔφορος τῶν αἰσchrῶν* (Σούδα s.v.). *Κοτυττοῖ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις Ἀττικοῖς κονισάλοις*, Συνέσιος Ep. 45 p. 84.8 Garz. Κονίσαλοι δαίμονες Ἀττικοὶ συμβολίζοντες τὸν φαλλὸ καὶ τοὺς διδύμους. Πρὸς τιμὴ του Διονύσου και της Κοτυτούς ἤγοντο οἱ Ἰθύφαλλοι, οἱ εντεταμένοι φαλλοί: *εἰθύφαλλοι... τελετὴ τις περὶ τὸν Διόνυσον καὶ τῆ Κοτυτοῖ* [Rapp ἀντί του χειρογραφικοῦ κωκυτοῖ] ἀγομένη. Ἀρσενικά μυστήρια: ὡς ἀληθῶς Κοτυττώ ἄλλη τις Αφρ-οδίτη.

* * *

Φυσικά, στο κλασσικό πλαίσιο, η οξύτατη διακωμώδηση χαρακτηριστικῶν του Αλκιβιάδη [ο Εύπολις φαίνεται ότι διέσυρε και τη γοητευτική τραυλίζουσα προφορά του Αλκιβιάδη «φανερῶς τὴν τραυλότητα τούτου διελοιδόρησε» (test. iv. 3 PCGr p. 332), πράγμα που ο Αριστοφάνης ἐπραξε κομψεπικόμψα, Σφήκες, 44-6:

εἶτ' Αλκιβιάδης εἶπε πρὸς με τραυλίσας.

“ὄλας Θέωλον; τὴν κεφαλὴν κόλακος ἔχει.”

ὀρθῶς γε τοῦτ' Ἀλκιβιάδης ἐτραύλισε.

ὀλᾶς ἀντὶ ὀρᾶς, Θέωλον ἀντὶ Θέωρον, και κόλακος ἀντὶ κόρακος, ἀλλὰ ἦταν κόλαξ ο Θέωρος ἀρα ο τραυλισμός λέει την πραγματικότητα. Βέβαια θα εἶχε και κεφάλι κορακίσιο ὡστε το παίγνιο να εἶναι πλήρες.], -δεν ἔθιξε την περιωπή του οὔτε μείωσε το κύρος του. Ἄλλωστε η σωστή διακωμώδηση μεγενθύνει και οξύνει ἢ χλευάζει ἢ καλοκοροιδεύει προσφιλή ἢ απεχθή υπάρχοντα χαρακτηριστικά, γνωστά τοῖς πάσι στην περίπτωση του Ἀλκιβιάδη (Δείτε τη βιογραφία του ἀπό τον Πλούταρχο, ἰδιαίτερα. *Ἀλκιβιάδης*, 1-12). Η επιρροή του στην εξωτερική και αμυντική πολιτική των Ἀθηνῶν ἦταν μέγιστη ακριβῶς την εποχή που παίχτηκε η κωμῶδία του Εὐπολι, και δεν επηρεάστηκε, αν δεν αυξήθηκε κίόλας. Στο Διονυσιακό θέατρο κοροΐδευαν και ἔσκωπταν και τον Διόνυσο ἀκόμα.

Στις επιγραφές με τις αποφάσεις της Εκκλησίας του Δήμου για τη Σικελική Εκστρατεία αναφέρεται πρώτος ο Ἀλκιβιάδης στην αυτοκρατορική τριανδρία της επιχείρησης (Ἀλκιβιάδης – Λάμαχος – Νικίας) – δεν πιστεύω για λόγους αλφαβητικής σειράς των ονομάτων, δεν φαντάζομαι τέτοιες Ευρωπαϊκές «ευαισθησίες» στη Χρυσή Εποχή της Ἀθήνας. Ἀλλὰ εκείνος ἦταν ο ἰθύνων νους της στρατηγικής ἀκάθεκτης ηγεμονικής ροπής.

Ἄρα ἐξ ἀρχῆς εἶναι ἐνάντια σε κάθε λογική και τάξη η πληροφορία ἀπό υστερότατες πηγές ὅτι ο Ἀλκιβιάδης προκάλεσε τον θάνατο του Εὐπόλιδος, βυθίζοντάς τον στη θάλασσα ἀπό την τριήρη του για να τον εκδικηθεί – και ἔτσι παίζοντας θηριώδες παίγνιο με το βάπτω = βάφω ἀλλὰ και βαπτίζω, βυθίζω. Τα σχετικά χωρία ευχερῶς παρατίθενται στο ii, iii, iv, v και vi, PCGr V pp. 331-3.

Παρά τον παραλογισμό του πράγματος, η υπόθεση φαίνεται ἦταν διαδεδομένη στην ελληνοιστική και μεταελληνοιστική ἀρχαιότητα. Ο Κικέρων την αναφέρει σαν παράδειγμα του εγκλήματος της ανιστορησίας, ἓνα «κοινό σφάλμα», μια λανθασμένη «δημόσια» γνώμη: Ο

ἀνιστορησίαν turpem! Nam illud de Flavio et fastis, si secus est, commune erratum est. Et tu belle ἠπόρησας; et nos publicam prope opinionem secuti sumus, ut multa apud Graecos. Quis enim non dixit, Εὐπολιν, τὸν τῆς ἀρχαίας, ab Alcibiade navigante in Siciliam, deiectum esse in mare? redarguit Eratosthenes. Adfert enim quas ille post id tempus fabulas docuerit. Num idcirco Duris Samius [76F73 FrGrHist], homo in historia diligens, quod cum multis erravit, irridetur? Epistola CCLII (Schuetz) = ad Atticum VI, 1. Ο Δούρις εἶχε πέσει θύμα του κοινού, ἢ μάλλον διαδεδομένου ἀκριτα σφάλματος. Ο Ερατοσθένης [241F19 FrGrHist] το διεφώτισε, επικαλούμενος κωμωδίες του Εὐπολι τις οποίες εδίδαξε μετά την χρονολογία του υποτιθέμενου πνιγμού του. Ἐνα παράδειγμα του τι μπόρεσε να κάνει η λυσσαλέα προπαγάνδα και διαβολή κατά του ευγενεστέρου, αξιωτέρου και ικανωτέρου τέκνου της Αθήνας το τελευταίο τέταρτο του 5^{ου} αιώνα – εκείνου του ἔνδοξου ἀνδρός, την μη απόδοση της πλήρους και δέουσας τιμῆς προς τον οποίο, και την συνεπακόλουθη αποστέρηση από αυτόν μεν της φυσικής ηγεσίας της πόλης του, από εκείνη δε της προετοιμασμένης νίκης και τελειωτικού θριάμβου της, Θουκυδίδης ο μέγας βρίσκει το βασικό αίτιο της Αθηναϊκής καταστροφής στον διπολικό αγώνα. Ο Αλκιβιάδης είναι για την Αθήνα ο Αχαιός Αχιλλεύς του Πελοποννησιακού Πολέμου.

Υπήρχε πάντως και μια υπερτελής αιτιότητα αντενεργούσα στην ροπή Αθηναϊκής νίκης και οικουμενικής ηγεμονίας. Τρεις φορές ο Θουκυδίδης μνημονεύει ότι όταν προ της έκρηξης του μεγάλου πολέμου οι Σπαρτιάτες ρώτησαν τον Θεό στους Δελφούς αν είναι καλύτερα να πολεμήσουν («εἰ πολεμοῦσιν ἄμεινον ἔσται») ο Απόλλων απήντησε ότι αν πολεμήσουν κατά κράτος, ανυποχώρητα και ολοκληρωτικά, θα νικήσουν και ο ίδιος θα τους βοηθήσει είτε προσκαλούμενος είτε και ἀκλήτος: ... πέμψαντες δὲ (sc. οἱ Λακεδαιμόνιοι) ἐς Δελφοὺς ἐπηρώτων τὸν θεὸν εἰ πολεμοῦσιν ἄμεινον ἔσται (η τυπική φόρμουλα της ἐρώτησης προς το Μαντείο). ὁ δὲ ἀνείλεν αὐτοῖς, ὡς λέγεται, κατὰ κράτος πολεμοῦσι νίκην

ἔσεσθαι, καὶ αὐτὸς ἔφη ξυλλήψεσθαι καὶ προσκαλούμενος καὶ ἄκλητος. Θουκυδίδης, I, 118, 3 = Oracle 137 Parke - Wormell. Cf. I, 123, 1. II, 54, 4. Πλούταρχος, *Περὶ τοῦ μὴ χρᾶν ἔμμετρα νῦν τὴν Πυθίαν*, 19, 403 B. Σούδα, s.v. ἄκλητος. Φιλόστρατος, *Βίοι Σοφιστῶν*, I, 5, 575. Ἰουλιανός, *Oratio*, 8, 250C.

Ἡ σημασία του Απολλώνειου χρησμού θα φανερωθεῖ αργότερα. Ὁ Απόλλων εἶναι ἐνάντιος στους Αθηναίους, ὅπως καὶ στους Αχαιοὺς – Δαναοὺς στὴν Τροία. Προκαταβολικά λέω ὅτι ὁ Φοῖβος δὲν ἐμπιστεύετο τους Αθηναίους παρὰ τὸν ραγδαίῳ ἐξαπολλωνισμό τους. Εἶναι ὁ υπέρτατος ταμίας τοῦ συστατικοῦ βιώματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὅπως μεταφέρθηκε καὶ ἐσπάρη ἀπὸ τους ἀλώμενους καὶ περιπλανώμενους Δωριεῖς. Εἶναι ὁ κατ’ ἐξοχὴν θεὸς τῶν Ἑλλήνων, ὅπως τὸν ἀναφέρει ὁ Κροῖσος στὸν Κύρο, Ἡρόδοτος, I, 90, 2. Χρυσὸν λέοντα δεκατάλαντο, μαζὺ με 117 πλίνθους χρυσοῦ, εἶχε ἀφιερῶσει ὁ Κροῖσος στους Δελφοὺς (Ἡρόδοτος I, 50, 2 – 3). Λέων καὶ χρυσὸς σύμβολα ἀκατάλυτα τοῦ Ἀνίκητου Ἥλιου. Ὁ Ἀγυιεύς Απόλλων (κίων εἰς οξύ λήγων) εἶναι ὁ Θεὸς τῶν οδῶν, καὶ ἰδιαίτατα Δωρικὸς, Διευχίδας ὁ Μεγαρεὺς, Fr. 2a, 2b Picirilli. Ἡ διάδοσις τῆς λατρείας τοῦ Ἀγυιέως Απόλλωνος στὸ πανελλήνιο, “καταμηνύει ὅτι Δωριέων ἐστὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων”, Διευχίδας, 2b. Ταιριάζουν αὐτὰ στὴν θεωρία μου.

Ταῦτα ὁμως αργότερα. Νῦν ὁ ἱστορικὸς λόγος ζητεῖ τι ἐνδέχεται νὰ ὑπόκειται στὴν λανθασμένη ἀντίληψη ὅτι ἡ δριμεία διακωμώδησις τοῦ Ἀλκιβιάδου ἀπὸ τὸν Εὐπόλι ωδήγησε στὸν φόνο τοῦ τελευταίου καὶ σὲ μιὰ τιθέμενη ἀπαγόρευσις πολιτικῆς ἐξόρρησης μετὰ τὴν ἐναρξὴ τῆς Σικελικῆς Ἐκστρατείας. Καὶ τὸ ὑποκείμενο ἐστιάζεται στὸ θέμα τοῦ Συρακόσιου, τὸ ὁποῖο ἔχω ἀναφέρει σὲ προηγούμενο Κείμενο καὶ στὸ ὁποῖο θὰ ἐπανέλθω.

[Συνεχίζεται]

III

ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ 20ο

Την Πέμπτη 25^η Απριλίου, στις 8.30 το βράδυ, θα συνεχίσουμε τον φετινό ΚΣΤ' Κύκλο των Σεμιναρίων Ιστορικοφιλοσοφικού Λόγου με την 20^η Συνάντησή μας, που είναι η έκτη και τελευταία του Γ' μέρους του κύκλου. Το Δ' Μέρος θα αρχίσει αμέσως μετά το Πάσχα.

Αυτή λοιπόν την Πέμπτη θα σύρω πολλές μελωδικές γραμμές σε μια υπεραίρουσα αρμονία. Η θεματική είναι:

*Η Τραγωδία και ο Σταυρός
του Όντος προς Χάριν του Είναι.*

Ποια είναι η τραγωδία του κλασσικού κάλλους, του τέλειου τέλους του όντος; Ποια μπορεί άραγε να είναι η τραγωδία της αιωνιότητας;

Και αντίστοιχα:

Ποιος είναι ο Σταυρός της κοσμικής ύπαρξης και ποιος ο Σταυρός του Θεού; Ποιος άραγε μπορεί να είναι ο Σταυρός της λυτρωτικής θέωσης;

Το αίνιγμα του Κόσμου είναι ο Έρως. Αυτός είναι ο Γόρδιος Δεσμός της ύπαρξης και η λύση του.

Η μεταφυσική είναι κοσμική αισθητική. Η οντολογία ερωτολογία.

Τι συνέχει την ύπαρξη στο Ένα; Ο Έρωσ.

Τι την διαιρεί στα Δύο; Ο Έρωσ.

Τι την κάνει πολλά; Ο Έρωσ.

Τι δημιουργεί και τι λυτρώνει; Ο Έρωσ.

Γιατί το Είναι είναι Ένα, Δύο και Πολλά; Δια τον Έρωτα.

Πως υπάρχει το Εμπεδόκλειο Νείκος δίπλα στην Φιλία; Δια τον Έρωτα.

Ο Έρωσ είναι η Δύναμη του Είναι, και το Είναι η Ύπαρξη της Δύναμης.

***

***

Οι συναντήσεις των Σεμιναρίων γίνονται κάθε Πέμπτη στις 8.30 το βράδυ, στην Αίθουσα Διαλέξεων του Μεγάρου Λόγου και Τέχνης, Πλατεία Γεωργίου Α΄, 2^{ος} όροφος.

Μετά την ομιλία ακολουθεί διεξοδική, ανοικτή συζήτηση.

Η είσοδος είναι ελεύθερη.